

Inledningsanförande vid Vestlunddagarna 2017

"Demokratisera demokratin" är Vestlunddagarnas slagord eller logga!

Statsvetaren Tommy Möller ställer frågan: *"Har vi fått för mycket demokrati?"* i en omfångsrik artikel i SVD dagarna efter det amerikanska presidentvalet. Han påstår i den att: *"Det pågår en omdefiniering av demokratibegreppet, statsvetare börjar återigen fråga sig om folket behöver skyddas från sig självt."*¹

Årets Vestlunddagar är de fjärde som vi genomför. I år med rubriken: "Folkets röst – ett hot mot demokratin?" Vi sätter därmed fingret på något som bränns. Inskränkningar i för oss självklara fri- och rättigheter införs nu i vår tid i demokratier som Polen, Ungern och Turkiet. Trångbröstade och småskurna hävdar man att de förändringar som genomförs är ett uttryck för en starkt folkvilja. Populismen tycks gå segrande fram! Folkviljan svävar över konstitutioner som kan ändras över en natt... Sedan en tid kallar statsvetarna sådana skendemokratiska stater för illiberala.

Vart är vi på väg i Sverige? Vittrar även vårt demokratiska urberg? Att folkrörelse- och föreningssverige håller på att försvinna, eller har försvunnit, som kraftkälla för demokratin är uppenbart. Likaså vårt partiväsande.

I det nya medielandskapet svämmar alternativa fakta, idioti, ressentiment över oss som aldrig förr. Vad har vi nu att sätta emot i våra studiecirkelar och folkhögskolor, där traditionen bjuder oss till eftertänksamhet och dialog?

Som folkbildare ser vi det som vår centrala uppgift att vara fanbärare för demokrati, kunskap och samhälllig gemenskap. Vilken nytta gör vi? I vilken utsträckning påverkar vi den demokratiska utvecklingen? Hur gagnar de ca 3, 8 miljarderna, som den svenska staten årligen lägger ut till oss, den demokratiska utvecklingen. Hur sköter vi vår bildningsuppgift i demokratiskt avseende?

Över en miljon unika individer berördes direkt av studieförbundens verksamhet förra året. 29 000 studerande deltog i olika långkursverksamheter på våra folkhögskolor. Lägger vi till antalet deltagare i folkhögskolans kortkursverksamhet närmar vi oss en verksamhetsvolym för bara folkhögskolorna som tål en jämförelse med något av våra största universitet.

Håller vi ändå på att blåsa bort i kampen för demokratin? -Jag ser det som självklart att vi relaterar innehållet i de anföranden och de samtal som följer under våra två dagar nu, till den folkbildningsverksamhet vi bedriver och ansvarar för.

I en jämförelse med utvecklingen i mellanöstern sedan den "arabiska våren" påpekade Nathan Shachar nyligen i DN att *"demokrati inte är en reform som klubbas, utan ett led i en utveckling; ett svåranalyserat spel mellan ekonomi, värderingar och vanor. De flesta demokratier har, innan de slår igenom, erfarenhet av intressebaserad politik /.../ Att människorna tränats i att lösa problem ändamålsenligt, utan våld eller hot."*²

Han avslutar med: *"Men det är inte från kuppmaakare- och pöbel som hoten mot demokratin kommer - utan från yrkespolitikerna /.../ Ju mer de som vårdar det politiska systemet är beroende av politiken för sin försörjning, desto sämre prognos för demokratin. I alla samhällen."*

Tommy Möller refererar till den indisk-amerikanske författaren Fareed Rafiq Zakaria som uppmärksammat distinktionen mellan det konstitutionella och det populistiska i en demokrati där

¹ Tommy Möller, SVD Under strecket 2016-11-13.

² Nathan Shachar, *Kaos – inte demokrati*. DN 2017-02-10.

folksuveränitetsprincipen får fullt genomslag. *"Den senare ses som problematisk, men genom att begränsa majoritetsprincipens verkningkraft och genom att makt delegeras till experter kan folket skyddas från sig självt."*³

Då och då dyker Thomas Thorilds berömda citat upp i mig: Tänka FRITT, är Stort; Men tänka RÄTT är Större. För oss som haft Uppsala Universitet som Alma Mater sitter säkerligen citatet som ett stigma inristat någonstans långt därinne i våra medvetanden.

Mottot är hämtat från Thomas Thorilds (1759 – 1808) skrift: "Rätt, eller alla samhällens eviga lag" (1794). Thorilds skrift är indelad i fyra avdelningar. Alla inleds med detta motto på en blandsida.

Fredrik Vetterlund citerar Thorild i "Svenska folket genom tiderna", 1938, så här: *"Thorild hade varit republikan och älskat Gustav III, emot sina teorier tjugad av tjugaren... Han höll på "folket"... och hälsade den franska revolutionen med hänförelse. Men efter skräckväldet i Paris slog han om och bekände lika oförskräckt: "De, som ivra för frihet, för republikanism, tänka oftast på sig själva och hata endast det välde, som är över dem. Den, som ivrar, såsom jag, tänker på alla och på mänskliga lyckaligheten. Det är icke nog att tänka fritt. Den äkta äran är att tänka rätt. Att tänka fritt just över friheten, det är bäst."* (band 7, s 210 f).

Professor Hans Larsson, den svenska folkbildningens fader, jämför Uppsaladevisen med Lundaaulans grekiska motto: *Mädén ámouson* (Intet oskönt). Om Uppsaladevisen skriver han: *"Meningen går naturligtvis ut på att tänka rätt och fritt på samma gång. Det kan måhända sättas i fråga om den Thorildska paradoxen är nog klar och bestående för att riktigt passa att ristas i sten, men en förnuftig och djup mening kan man i alla fall lägga in i den. Dock med villkor att man icke tillämpar den på resultatet av tänkandet. Lämpad på det, blir den ... tämligen innehållslös. Det är fråga om viljan att tänka rätt och viljan att tänka fritt..."*⁴.

Nu hoppas jag att alla som kommit hit gjort det frivilligt. Inget anförande som kommer att hållas här har tvingats fram av planeringsgruppen. Allt som behöver sägas kan sägas i full frihet. Sedan återstår givetvis eftertankens friska rodnad.

Per-Ola Jansson

³ *Har vi fått för mycket demokrati?* SVD 2016-11-13.

⁴ *Reflexioner för dagen. Två valspråk*, 1911.